

Культура і Побут

№ 9

Неділя, 28-го лютого 1926 р.

№ 9

Зміст. К. Дубняк. Без керми і без вітрил. Літературне життя. С. Пилипенко. Проблема організації літературних сил. — М. Хвильовий. Апологети писаризму. Вірші. Ів. Шевченко. Дм. Гордієнко. Побут. ІІ. С. Про шлюб. Музика, кіно. І. Туркельтауб. Музика й українська філармонія. — А. Басехес. Кіно у Німеччині. Нові видання. Джек Лондон. Любов до життя. — Софія Левітіна. „Етапи“. Хроніка. Шахи.

Без керми і без вітрил.

ІВ. ШЕВЧЕНКО.

Ось уже скільки років після революції краєзнавчий рух все шириться й шириться, стихійно ростуть нові й нові краєзнавчі організації, до краєзнавчої праці стають все ширше кола радянського суспільства.

Краєзнавство все більш і більш звязується з сучасним життям, набуває зовсім нових форм, що далеко відійшли від дореволюційного «гробопопелетства».

Перший Всеукраїнський з'їзд по виявленню продукційних сил України, перша Всеукраїнська Краєзнавча Конференція — це були установчі краєзнавчі з'їзди, що після них фактично період реальної масової краєзнавчої праці.

Нині маємо Український Краєзнавчий Комітет, окружних уповноважених в краєзнавчій справі на місцях, що ведуть і направляють краєзнавчу працю. Що робота йде, що вона шириться, про це свідчать хоч-би ті краєві окружні районні краєзнавчі конференції, що скликаються в різних кутках України і пмагаються власти декларації, постанови в конкретні рамки реальної безпосередньої праці на місцях.

Робота йде, робота шириться, але диво дивне... робота краєзнавча подібна до того корабля, що не має керми і вітрил і пливе за хвилями...

Краєзнавство є наука. Це зрозуміла вже більшості робітників краєзнавства, а між тим, ця наука розвивається без жодного наукового керівництва. На Україні й досі немає жодної науково-дослідчої катедри краєзнавства. Немає ж, справді, вважати за краєзнавчу науково-дослідчу установу етнологічно-краєзнавчу секцію науково-дослідчої катедри історії української культури у Харкові. Етнологія, це ще не все краєзнавство. Етнологи і фольклористи, при всьому їх бажанні, ще не краєзнавці, хоч вони працюють і можуть працювати для краєзнавства. Краєзнавець, це, насамперед, географ-синтетик, географ-економіст, що використовує здобутки інших наук і між ними, як одну суттєву частину потрібних йому матеріалів, використовує і етнологію, все це оформлюючи в один гармонійний малюнок краю.

З таким же правом, як і етнологічна секція, кожна наукова дослідча катедра може назвати себе краєзнавчою, оскільки вона працює на Україні і дає матеріал для краєзнавства.

Через те, що краєзнавство є наука географічна (це мусить взяти на увагу етнологічно-краєзнавча секція катедри історії культури) то в перших чергах слід реорганізувати ті географічно-науково-дослідчі катедри, що є

на Україні (Харків, Київ, Одеса), в катедри краєзнавчі, далі слід закласти мережу науково-дослідчих катедр краєзнавства при великих краєвих музеях і, нарешті, об'єднати всі катедри краєзнавства в один науково-дослідчий інститут краєзнавства.

Коли всі периферичні краєзнавчі організації працюватимуть за приводом краєвих науково-дослідчих краєзнавчих катедр, а останні будуть об'єднані в краєзнавчий науково-дослідчий Ін-т, тоді краєзнавча праця на Україні стане на правильні шляхи свого розвитку, що до методів і напрямків краєзнавчої праці. До того-ж часу робитиметься деяка випадкова робота, а здебільшого буде товчіння води в ступі і те ж саме «гробопопелетство», характерне для наших «краєзнавців» — етнографів, археологів, істориків і т. д.

Як географія стала правильно розвиватися, лише тоді, як звільнилася від опіки фізіолого-істориків, так і керування науковим розвитком краєзнавства треба вирвати з рук етнологів, археологів, істориків і передати його географам, економістам, природникам. Годі товкти воду в ступі!..

Що до того, в якому напрямкові мусить іти розвиток науково-дослідчої краєзнавчої праці, це досить яскраво висловив т. С. Драгоманів в своїй статті «Вивчаймо наші міста» («К. і П.» ч. 8, 21 лютого 1926 р.). «До вивчення економіки та взагалі всього життя районів повинно приступити систематично», каже він.

Краєзнавча праця, скажемо ми разом з тов. Драгомановим, мусить розкрити розвиток і зріст нашого народного господарства статично, динамічно й перспективно, мусить виявити закономірності, без знання яких неможливо керувати розвитком господарства.

Отже нове краєзнавство через науково-дослідчі установи, що їх негайно слід утворити, мусить вивчати продукційні сили, економіку країни. Візьмемо на увагу постанову XIV з'їзду ВКП(б) де сказано: «вести економічне будівництво так, щоб СРСР з країни, що ввозить машини й приладдя, перетворити в країну, що продукує машини й приладдя».

Зазначена постановка XIV з'їзду ВКП(б) мусить стати єдиним пунктом сучасного краєзнавства. В сучасних умовах оточення капіталістичними державами, економічний розвиток СРСР гарантується лише розвитком індустрії, перетворення СРСР в країну суто індустріальну.

Краєзнавчі сили Союзу і слід мобілізувати на допомогу індустрізації Союзу, міста й села, на виявлення природних і трудових

Уже весна...
Учора ввечері
Безжурних хлопчиків юрба
Пучками ніжних кримських пролісок
Мені обсипали бушлат...

Шумів прибой...
Де чорні скелі
Якісь вчувались голоса,
А очі дівчини мені без слів казали:
Уже весна!

Ще кілька день —
Міндалі білі
Росквітнуть рясно по садах...
Не так, по іншому плескатись будуть хвилі,
Уже весна!..

У бухті тихій —
Реї, труби,
Ескадра з маревом у снах,
І, навіть, в крейсера у грудях:
Уже весна!

м. Севастополь.
15/II—26 р

ДМ. ГОРДІЄНКО.

Рань.

Рань метушиться, летить...
Шумом*у даль...
Вулиця йде,
тупотить...

Йде вона хутко до шахти:
Де небо шумить і гуде,
Й труби у димових шапках
Стрічають напружений день...

Де праця за гулами гоном,
От-от дожене...
Тільки машинний гомін,
І ляски сталевих жменей...

Тільки чавун і залізо,
Гул і розхристана мить...
Шум далину перерізав:
Рань метушиться, летить...

16/II—26 р.
м. Харків.

можливостей, що забезпечували б максимальну індустріалізацію промисловості, сільськогосподарства, кожного району, міста, села.

Отже повернемо всі краєзнавчі сили на вивчення економіки, зокрема на індустріалізацію країни, постановивши краєзнавчу працю на шлях науково-дослідчий, та неспинно стелучи за розвитком нашого життя.

К. ДУБНЯК.

Від ред. Стаття дискусійна в частині, що торкається організації географічних науко-

Проблема організації літературних сил*).

(Шмат другий, дискусійної відповіді «академікам»).

Отже професійний критерій при поділі літературних сил не годиться. Професійно об'єднання письменників треба робити, воно допоможе захищати їх професійні інтереси, що для цих «вільних художників» (цей старий термін шалі податкові інспектори ще не забули) буде потрібно й корисно. Але професійним об'єднанням не вичерпати справи. Адже професійно об'єднання вже давно мають митці різних галузей мистецтва, але тим не задовольняються і мають крім того свої мистецтво-громадські колективи, течії, групи, школи, гуртки, майстерні і т. д.

Вертаю до повніше зачепленої справи — відсутності в нас професійної літературної освіти, що значно полегшило б нашу проблему організації літературних сил. Це буде колись темою особливої статті. Поки що нагадаю, що проект «Інституту живого слова» ще в 21-ому, здається, році був складений тов. Коряком і досі лежить десь у відомствених архівах. Додам також, що іноді опоненти згадують не хвальний досвід Інституту Брюсова: мовляв, бачите — не вдається. Не знаю, чому саме прогорів Інститут Брюсова, але з однієї невдалої спроби не можна робити загальних висновків. А теоретично справа стоїть так: раз є люди з певним хистом і з бажанням учитися, раз є потреба цим людям набути технічного знання і є люди, що такого знання набули і можуть передавати його іншим — можливість, значить, й учбовий заклад у цій галузі. Адже не говорю ж.

Див. «К. і П.» ч. 7—8.

римо ми, що не потрібні й нічого не дають наші літературні студії й лабораторії. Зробить їх постійними й систематичними — й ви матимете профшколу або й що вище від неї.

Тоді б і готова письменницька не боліла на клопіт: ах, оця студійська маса мені перешкоджає! Мали б спеціальний кадр письменників-педагогів, як маємо кадр педагогів-художників, музик, співаків, артистів і т. д., що присвятили себе цій діяльності.

Ну, а де ж система організації літературних сил? — Гадаю, що після всього тут сказаного вона ясна.

Має бути спілка (чи спілки, бо повної єдності тепер, очевидно, досягти важко), пролетарських письменників, що поволі мають у себе всотувати спролетаризовані елементи з письменників селянських і так званих «попутників». Має бути також спілка поруч селянських письменників, чи вірніше, пролетарсько-селянських (бо селянської ідеології розводити нам нічого, а значить і об'єднувати за такою ознакою). Роля і тактика її вище указана — то директива компартії. Мають бути й різні групи й групи «попутників», що повніше чи менше приймають (чи й зовсім не приймають) гасло диктатури пролетаріату, до яких ми повинні ставитися по-різному, залежно від їхніх класових устремлінь:

«Відкидаючи антипролетарські й антиреволюційні елементи (тепер зовсім незначні), борючись з ново-утвореною ідеологією нової

буржуазії серед частини «попутників» з «вміновиховського» табору, й терпляче ставлячись до проміжних ідеологічних форм, терпляче домагаючись позбутися цих неминує численних форм у процесі все далі ближчого товариського співробітництва з культурними силами комунізму». (Резолюція ЦК РКП § 10).

Кожна з таких спілок чи груп є літературно-громадська організація й класова, бойова, що захищає інтереси свого громадського колектива своєю зброєю — мистецтвом. Пролетарська серед них бореться за свою гегемонію. Пролетарсько-селянська їй допомагає, як робітземлі і комнезами допомагають індустріальному пролетаріату на селі. (Дивись статут Плуга). Водночас по всій лінії йде учеба — гостряться зброя, відточуються леза.

Про попутників... Про попутників я вже сказав і мушу додати тільки одне: частенько Плугові накидали й накидають «напостовство», розуміючи під цим вороже ставлення до попутників, політику нещадного й безоглядного знищення, «биття дубиною». Розгорніть офіційний орган Плуга «Плужанин», пайдіть там хоч єдину статтю, що про це нагадувала б. Навпаки: скільки разів у різних висловах повторюється лєнінська провідна думка про органічний розвиток пролетарської культури з буржуазної. І не дивно! Ми знаємо, що основний гріх «напостовців», що їм інкримінувався в літдискусії був недооцінка ролі селянства в революції. Як може Плуг, організація революційно-селянська в своїй масі, недооцінювати селянство? Природніше було б грішити в протилежний бік, але поки що ніхто цього не завва-

Апологети писаризму.

(До проблеми культурної революції).

II.

Здається Гинденбург сказав: «Стратегія — річ велика, але той переможе, кому будуть міцніші нерви». Це — так. Це — як правильно. І ми це завжди пам'ятаємо. Отже і тепер, коли нашу фортецю атакують з усіх боків, коли ми навіть не встигаємо відповісти на всі ті чистоплотні й нечистоплотні брошюрки й статті, що ними обстрілюють нас, — тепер ми, як то кажуть, беремо себе в руки і спокійно продовжуємо наступ.

По перше — не треба повторюватись, по друге — не треба чіпати дрібничок. Треба бити в саму суть. Ми підійшли до того відповідального моменту, коли боротьба на літературному фронті вступила в нову фазу свого розвитку і набуває суто-політичного характеру. В той час, як в Росії аналогічна дискусія дошпур розпочинається (див. останні числа «Журналіста» й «Красної Нові»), на Україні, в силу багатьох причин, вона підійшла вже до одного із своїх логічних етапів. Отже зробимо деякі висновки.

Почнемо з пана Донцова, з того самого Донцова, що, як відомо, найрозумніший і найпослідовніший серед українських фашистів. Спитаймо його, як він дивиться на сьогоднішні пертурбації на Великій Україні.

— «Ми маємо очі звернені на Схід. Та не бачимо в нім нічого нового, нічого по-

давських республік, то що, себ-то лише прояви офіційного життя знаходять у нас відгомін. А шкода! Бо те, що тепер укрите (курсив наш) на тамтін березі (на радянському, себ-то) сто разів цікавіше від усяких українізацій. Маємо діло з духовним здвигом серед українства глибоким і вагітним, несбчисленими наслідками (підкреслення автора).

Так пише пан Донцов у своїй останній статті «Українсько-совітські псевдоморфози», що з неї так вдало, аж плакати хочеться. (про це поговоримо далі) цитує наша добра й хороша голова з Київського «Плугу».

Виходить, ми не помилились. Оббиваючи пороги ЦК компартії і притягуючи його увагу до цього самого «здвигу», ми по суті виконували партнагузку. Отже будьмо на сторожі! — Caveant consules! — скрикнуть і ідеологи масовизму, які «завсегда хочуть показати свою образованість» і завжди попадають пальцем в небо (пригадаймо хоч би оте знамените «horribile dictu» з «першого шматка»).

Але може ми все-таки помилились? Може Донцов, стежучи за нами з «прекрасного далью» прибілившись трохи? Може ми ще не підійшли до того логічного етапу, що

гий шмат дискусійної відповіді», написаний тов. Пилипенком і вміщений в трьох номерах «К. і П.» у. Коли «перший шмат» можна було назвати шматом гнилої ковбаси (висловлюючись різко), то другий — має характер чіткого меморандума, поданого вищою (коли взяти на увагу нашу малокультурність) і рішучою рукою. З цього ми й довідуємось, що ніхто з нас не помиляється — ні ми, ні Донцов. Небезпека росте і набирає своїх логічних розмірів. Той неприхований куркульний цинізм, який хитренько виглядає з останньої статті тов. Пилипенка, говорить, що лідерів селянського масовизму треба трохи полікуватись і залишити, хоч би на де-який час, літературну арешту. В протилежному разі він зовсім зіб'є з пантелику молодь і поведе її до провалля. Єсть два ухили: один — в махаївщину, другий — в куркульизм. В умовах української дійсності, перший із ухилів майже не знаходить ґрунту. Зате другий — завжди й хутко може розквітнути. I... він уже цвіте.

Кожний із активних громадян нашої Республіки, як говорить елементарна політграмота, одбиває настрій певних соціальних клас чи то прослоїв. Але скільки політичну активність, в умовах диктатури пролетаріату, може виявити го всю, до отназу тільки пролетаріат, стільки інші класи і прослоїлки шукують виходу своїй політичній активності через представників цього ж пролетаріату. Одного прекрасного ранку кождий із нас, комуністів, може опинитися в ролі представника зовсім не тієї класи, яку він хоче репрезентувати. І в цьому, як ми бачимо, нічого нема дивного: всі ми — ви-

жав (хіба той же М. Хвильовий зі своїм напелем про «ідеологію столипінських хуторів» — це вже читачі матимуть щастя побачити в збірці «Проти течії», що ваш покірний слуга за кілька днів випустить на ринок, — (так по хорошему, по папанинському: учись, дитинко плавати, може й не потопеш...)).

Ось і всі мої загальні думки, бо й цих «підвалів» замало, щоб розвинути думку проти всього, що досі за мене тут було написано. Я їх не конкретизую. Я гадаю, що читачам і без того ясно, що я хочу бачити в Вапліте (коли схоче) сильну й чисту пролетарську організацію, що упертою працею добивалась би собі ідеологічної гегемонії, будучи знярядом нашої комуністичної партії на літературному фронті. Ясно й те, що я бачу неминуче злиття Шуга й реніток Гарту, Жовтня і т. д. в двоєдину пролетарсько-селянську масову асоціацію, чи блок, (це залежатиме від того, оскільки незначні будуть ідеологічні розходження) і маючи на увазі, що Шуг, як все ж таки селянська в своїх низах організація, має існувати, як автономна одиниця в цьому блоці.

Ясно й те, що зв'язок з низовими літературними: робітничими, селянськими й міщанськими викільними і червоноармійськими — я ставлю в неодмінний обов'язок кожної літературно-громадської організації, і що форми й методи цього зв'язку повинні ми змінити відповідно тому, оскільки швидко піде в нас розвиток літературної професії і це раніше я не згадував, але це й без згадок кожному ясно — політосвіті.

Ясно нарешті й те, що гуртки культурної самоосвіти, що їх М. Яловий і М. Хвильовий

уперто пропонують не змішувати з письменницькими організаціями, я і не змішую і, аж ніяк не применшуючи їхньої ролі, і так само, як і автора цього проекту, маючи змогу підкріпити його силою різних доказів, — знаю, що існують і існуватимуть вони при клубах, сельбудах і школах, ліквідуючи неписьменність, вивчаючи господарство, політику, природознавство, роблячи «установку на справжній трактор». Знаю, що коли б шановні академики звернулися б у Головополітосвіту, управління сельбудами й культурним відділом профспілок, там їм сказали б, що такі гуртки культурної самоосвіти вже є, що для них видається спеціальний журнал «Самоосвіта», який їм, академикам, варт було б почитати й не морочити голову собі й людям, бажаючи з Шугу й Гарту таких гуртків наробити й корисні для партії і рідвади організації зшити.

От і вся система організації літературних сил, як що не згадувати про робселькорю, як резерв письменницьких організацій. Але то вже справа давно виписана й тільки академики не люблять про неї згадувати.

Наприкінці ще раз про славнозвісну «кризу». Констатуємо певні ідеологічні ухили у деяких товаришів (що зовсім не означає кризи творчості, бо можна багато й гарно творити й збочивши з вірного шляху), а аж ніяк не гадаю вигойти його організаційними заходами (хоч «посилка на Донбас» і практикується в партії в таких випадках).

Не тому, звичайно, в нас не гаразд із творчістю, що організація погана, не тому, що «голові хвіст перешкоджає», або ще щось

подібне. Причини тут глибші, серйозніші і про них доведеться писати ще не один раз... Криються вони в загублених перспективах революційного руху й революційного будівництва. Мистець, що загубив ці перспективи або буде сліпо фотографувати дійсність без ніяких висновків, без певної «моралі», або буде борсатися «в невідомих обрядах».

Мене запитують: так у чому ж ви додаєте оту причину всіх причин — ідеологічну кризу? Відповідь: по-перше вона має теж свої основи, що криються в соціальній приналежності й соціальному оточенню наших письменників. За рідкими винятками це інтелігенти, що прийшли до пролетаріату різними шляхами і в різній ступені. Прийшли, але здебільшого не дійшли, не зв'язалися міцно організаційними питаннями, шоденним життям і, як бачили ми з цинрозсередого призначення Г. Коцюбин, відірвалися сидючи в своїх канцеляріях, від робітничого життя. З другого боку на них намагаються ренітки старої й паростки нової («радянської») буржуазії, що нещиро дозволяють підвести голову, а українізація — заговорити досить голосно й злигливо. Як же уникнути ідеологічних ухилів? Вони майже неминучі.

Викривати ці ухили досить важко. Раз — тому, що приховані вони в художній творчості, справі «тонкій», тендітній, завуалізованої образами, де автора твору тяжко випукати за дієвими особами (мовляв — так у житті буває). Два — тому, що коли ці автори й починають виступати в критичній площині, рецензіях, маніфестах і т. д., і тут сутикаємось з такою неусталеністю й нерозробленістю в марксистській теорії мистецтва, як це ми намагалися показати прикладами

чайні люди, а епоха наша надзвичайно складна. Треба тільки своєчасно поставити діагноз і в останній момент припинити рух виборонів, що з'їдають те чи інше тіло. В даному разі останній момент ми розуміємо саме сьогодні, коли тов. Пилипенко, невідомо одбиваючи настрої столипінських отрубів, показав уже нам, як виріє за час непу куркуль і як ми мусимо реагувати на його виходи.

Отже наша дискусія йшла по правдивому шляху. Вона вперше почала висвітлювати ті сховані соціальні процеси, які породжено було непом на Україні, бо вона примусила кожду із сторін висловитись до кінця. Даремно галасували і галасують деякі люди: «припинити лайку!» В тім то й фіт — не лайка це! Це сутичка двох соціальних сил, що про них ми вже писали. Звичайно, тут не без особистих гонорів, але — що робити! — так завжди було і так завжди буде. Принципові розходження ніколи не уникали дрібного себелюбства, і це, коли хочете, цілком природно. Дискусію ведуть люди, а «людина є людина», як говорить персонаж із «Санаторійної зони», присвяченої Пилипенкові.

Як відомо, і наша боротьба почалася з того, що якийсь «енко» вилаяв поему. «Я». Наш друг Хвильовий «образився» й пішов у контр-атаку. Спалахнула баталія. Чим вона скінчиться — поки що невідомо. Але, підсумовуючи, треба сказати: з паршої завзятої сутички вийшли переможцями ми. Це констатують два таких приємних факти. Перший — наш особистий гонор примусив вийти на чисту воду, так би мовити підсві-

домі і — тим самим — закулісні думки наших супротивників (про ці думки річ буде далі), другий — той же особистий гонор привів деяких «бойців» строженої проєсвіти до стану цілковитої розгубленості. Це посвідчує хоч би та ж кримінальна справа з літератором Миколою Хвильовим, особою технічною і таємною*).

А в тім, «прошу пробащення в читачів (рефрен Пилипенків) за цей полемічний відступ і вертаю до теми».

Вже в першій своїй статті в «Рахо градени» ми підкреслювали класовий характер наших розходжень, висунувши тезу про Європу й Просвіту і заявивши в тій же статті, що пора вже нам подумати про наслідки українізації і про ідеологічні впливи куркульні. Така постановка питання страшенно не подобалась тов. Пилипенкові, бо вона примушувала його висловитись до кінця. Він же цього не хотів, і зовсім не «через надзвичайну цютовість того часу» (як це він пише у своєму «другому шматі»), часи ці були для всіх нас однакові, а тому що розумів: сказати щось про мистецтво — нема пороку, сказати ж щось певне про ідеологічний зміст наших суперечок — небезпечно. Він інстинктивно відчував, що послідовність може привести його до несподіваних висновків. Так він і вивисав напередодні випуску свого знаменитого мехорандума:

— «Отож мінчаючи, чую неминучу поразку. Може на другий раз краще витан-

* Про цю «кримінальну справу» ми будемо говорити в другому розділові.

цяється. Цей шмат щось не тес і все класи та класи. Обридло».

«На другий раз» «витанцювалося», але витанцювалося, як ми побачимо далі, своєрідна політична програма, що її ми так довго чекали. Саме так і мусимо бути: література є свічадо, в якому тримиться ритм національної душі, говорить пан Донцов і говорить цілком справедливо. Отже коли ми внесемо до цієї форми свого горючтєва, (мовляв, ця душа не є вже мополіт), то вийде, що кожна частина, поділившись, затриптіла по своєму. І наше завдання — тільки спостерігати всі ці тремтіння і не довіряти їм... навіть тоді, коли вони одного, хоч би й комуністичного, походження. Тут відповість душетом: і Шуганові і Пилипенкові, які гніваються, що їх Хвильовий криє «матом» (очевидно, заслужили, друзі!). І коли він не криє тим же «матом» хоч би того-ж Донцова, то мабуть зовсім не тому, що останній сказав йому кілька помиліментів. Тут «характерність» дуже простенька: коли треба буде і будуть на те можливості — будемо покійні — ми знайдемо місце по одному пану Донцову у «штабі Духоніна», але ми також уміємо й поважати розумних ворогів.

А в тім, до справи. Всю нашу енергію присвячимо сьогодні трьом: С. Пилипенкові, С. Шуганові і К. Вурові. Оскільки-ж тов. Пилипенко є все-таки центром всього цього руху, — перше слово йому й про нього.

(Далі буде).

М. ХВИЛЬОВИЙ.

Від редакції. Друкується в порядку обговорення.

в першій частині своєї статті *) що й тоді «бика за рога», як не хоче М. Хвильовий, не завжди підматити доводиться (моя особиста думка—ми довго плутатимимось у цих не так уже й потрібних зрештою «формулах», аж доки рефлексологія не допоможе—і до знайомства з нею вичну теоретиків мистецтва, а та кож письменницькі лабораторії і студії й окремих творців, що хочуть підвести науковий ґрунт під свої знання).

На цих справах, очевидно, доведеться опинитися ще не раз, а поки що, щоб не розтягати й без того безсеромно довгу статтю, дам лише приклад для пояснення мого погляду на сучасні ідеологічні ухили, що стали за причину організаційного розбрату.

Веру для аналогії з літдискусією 1925 року дискусією, що протягом цього ж року пережила комартія. Що було в основі цієї останньої дискусії?—Загублені революційні перспективи, переляк перед стабілізацією панікванізму на заході, переляк перед куркулем у нас, недооцінка ролі середнього селянства, зневіра в творчі сили пролетаріату. Все це підкріплювалось претензією на монополне право тлумачення Леніна і за висновком мало своєрідні організаційні пропозиції.

Виходило все це з Ленінградської організації, організації, що в силу свого територіального становища одірвана від селянських районів, не почувала їхнього тиску на себе, не звязана, як прикладом московський, харківський, київський робітник, з приміським селянством родинними зв'язками, «отхожими» промислами і т. д. Відеи (одна тільки, звичайно, з багатьох причин) ота засуджена XIV съїздом комартії позиція, відеи загублені перспективи дальшого революційного будівництва, борсання в організаційних планах.

Аналогічне явище спостерігаємо і в нашій українській літдискусії. По черзі й паралельно сказаному вище: ставка на азіатський ренесанс, у той час, коли революційний рух східних народів є лише частина загального, а відродження Сходу лише знаряддя для перевороту на Заході й саме з цього, у прийдешньому вільного Заходу масмо ми чекати на новий лідіом культури, культури вже пролетарської, тим часом як селянський Схід ще довгі десятиріччя підітме в азіатичні. Надавши на півграмотній Україні, де ми ще з планами ліквідації тої неграмотності порасмося, месіанської ролі—все це молодечий запал, а не реальні, продумані перспективи.

Далі і переляк перед Європою і «європоиками» (термін позичаю в К. Буревія) розмови про «стодинишні хутори», уперто замовчування необхідності існування спілки селянських письменників, бажання створити «Гурт культурної самоосвіти» замість літературно-громадських організацій, ходження манівцями коло проблеми втягання в літературу робітничого молодняка—все це з монополізованим правом на тлумачення Плеханова і зі своєрідними організаційними висновками.

Цією аналогією я не хочу сказати, що гріха Ленінградської опозиції є гріхами й «ака-

деміків». Це—паралель, порівняння, оте саме, що «кулгас».

Але воно, надіюся, допоможе мені вияснити ще одне, вже останнє питання: чому позиції «Плугу» проти колишньої позиції «Гарту» й теперішньої «Вашліте», збирала майже завжди більшість голосів і уважалася людьми компетентними за більш витриману, ясну й вірну, не дивлячись на те, що «Плуг» організація пролетарсько-селянська, а ті іменуються пролетарськими? Чому саме в цих пролетарських організаціях більші організаційні кризи, метушня, нестатість, а «Плуг» «міцно стоїть на своїх ногах»?

Відповідь, на мою думку, може бути дана така: статість, не перовість, твердість організаційна була тоді, коли ясна мета, ясні перспективи, хоч би найближчі. Тоді й спокійна творча праця. Тоді й дружний колектив. Все, це звичайно, тоді, коли воно збудовано на твердому соціально-економічному ґрунті, на тривкій громадській базі,—ось це «Плуг» є, а в пролетарських організаціях українських—нема (головним чином саме через те, що вони українські, а культурна робота серед робітництва українською мовою шойло розпочинається).

Тим часом завжди треба пам'ятати за те ленінське кінце, що за нього зхочившись, можна витягти весь лапцюг. Коли письменник знає те кінце, він розрізняє позитивні й негативні явища побуту, бачить відповідність і невідповідність їх до революційних перспектив, пам'ятає, що радити і що не радити читачам,—одне слово не плыве в житті, а стає активним чинником його, не шукає тем, розгубившись у фактах, а свідомо ламає їх собі, підбираючи для них факти (про це дивись ст. Гр. Якубовського в № 1 «Печ. і Рев.» за 1926 рік).

На плужанському терені праці, на селі, на кінце ясніше, ніж у місті. Це кооперація, в усіх її найрізноманітніших формах. Вона є основою тепер «темою» життя селянського, вона стає поводі й основою темою сільської літератури, витісняючи теми збройної громадянської війни. Гасло боротьби за новий побут, де на першому місці стоїть кооперування,—гасло просте й ясне, в усіх своїх складності й труднощі перебудови в життя. Тому й ідеологічних ухилів у плужан, як революційно-селянських письменників, спостерігається менше: найближчі перспективи революційного будівництва для них ясніші й безсумнівніші. Інша річ, звичайно, коли б поспитати їх про перспективи дальші, або про те, що виходить за межі сільських тем. Там, безперечно, вони наплутала б більше.

Пролетарському письменникові гірше: величеське місто повстає перед ним зі всією складністю своїх соціально-економічних процесів, з лабіринтом переплутаних побутових явищ, зі скрученим у клубок лапцюгом людських взаємин, серед яких важко виявити ратівниче ленінське кінце. Поруч кооперації повстає величезна проблема соціалістичної державної промисловості, боротьба з розвипеннями й складними формами неча і т. д. І не диво, що часто-густо пролетарський письменник блукає в цих питаннях, не знає, на яку ступити, з чого почати й до чого довести, губить революційні перспективи.

Все це, звичайно, можна доказати на творчості, хоч би того ж Гр. Хвильового. Він у своїх повелах різко, нещадно бичує міщанство в нашому побуті, дає низку яскравих негативних постатей, а потімось... потімось туманно пророкує про «певідомі обрії загірної комуні». І все це нервово, пошвадливо, а

тими «ливами-переливами душевними», що з них він глузував, відповідаючи Гр. Яковенкові, пишучи свого «першого листа до молоді молоді».

Я не зрікаюся того, що колись (у «Черв. Шл.» № 1.1923) писав про Хвильового-новеліста (ст. «По бурях революції»), як не М. Хвильовий зробив зі своєю оцінкою В. Поліщука. Я і тепер згодний полемізувати з тими, хто доказуватиме, що «Хвильовий лишився перед лицем неоспіваного пролетаріата» (В. Коряк, збірничок «6 і 6»), хоч після останніх його творів м'б би багато дещо додати до тодішнього свого аналізу, а саме: я вважаю, що твори з елементами сатири (а такими є твори М. Хвильового) є довгостра зброя. Читачеві-революційові вони, показуючи болячки сучасного життя, розпалюють бажання загойти їх, читачеві контр-революційові—роз'ярити. Недурно де-які новели М. Хвильового залюбки перекладаються в білій пресі (Донцовим то-що) з приміткою: «бачите, як ней комуніст своє радянське суспільство панлюють!».

Згадую про це тут, наприкінці статті, тому, що нашу літдискусію біла преса вже підхопила й звичайно, тлумачить по своєму: бат, мовляв, комуністи один одному в морду плюють. Гаразд! Скоро наша візьме!... Висновки з цього ясні...

Згадую й тому, що саме оцінка, дана Гр. Яковенком влітку минулого року оповіданню «Я», М. Хвильового причинилася casus om bellі, що роздратував письменницьку братію і... аж досі.

А коли ж кінець сварці?

Резюмую: проблему організації літературних сил на Україні не розв'язати, доки не розв'язані будуть ідеологічні суперечки. Ідеологічні суперечки полягають у ріжній оцінці революційних перспектив. Ці перспективи влишукати—треба звертатися до комартії й укріпляти свій зв'язок з пролетарськими масами, звідти брати свіжі загартовані елементи. Поруч пролетарської на Україні має існувати допоміжна пролетарсько-селянська організація письменників. З «попутниками» треба поводитися обережно і поводити втягати їх у революційне будівництво. Гуртки культурної самоосвіти є інститут незалежний від письменницьких організацій, що з ними змішувати не доводиться. Натомість навколо літературних організацій мають концентруватися літературні початкувочі молоді і «верхи» і «низи» літературні головну увагу мають звернути на свою кваліфікацію, дбати про профосвіту, дбати про своє матеріальне забезпечення організаціями професійним шляхом. Справа організації марксистської критики ще й досі не врегульована, її настирливо вимагає життя. Марксистські кола повинні заініціувати нерозроблену досі теорію мистецтва й озброївшись даними сучасної науки зокрема рефлексології, устатити цю справу. Чергова також справа—профлітосвіта.

Ось у коротких рисах те, що я називаю «проблемою організації літературних сил». Знаю, що «академічність» в цій статті ані на шеляг, знаю, що дискусійні моменти, як я не намагався їх уникнути, шкодили спокійному викладу, але—fecit quid potui (зробив, що міг) сказав би поет чи учений, а я скажу: може і в такому вигляді ця стаття допоможе комусь розібратися в наших дискусійних справах і уяснити собі думку тих, на голову котрах уже був і ще має бути висипаний цілий... букет... памфлетів.

Стаття дискусійна. Ред.

С. ПИЛИПЕНКО.

*) Рідкосласмо т. т., що цікавляться цією справою до нового—другого—збірника Академії мистецтв «Искусство», Ленінград, 1926. Заміжжю так, що з 1-4 книжки 1926 року виходив критичний журнал у Союзі «Печать и Революция», де виходив спеціальний розділ дискусійний у справах теорії мистецтва.

П о б у т, Про шлюб.

Риски олиццем.

Ви йдете тихою сільською засміженою вулицею. На вас дивляться підсліпуваті латки. Линово ошустивши хвоста, гавкає собака. З гори з галасом, криком та сміхом спускається на санчатах та людяках дівора.

Знайомі картина. Раптом з за рогу показується п'яна ватага.

Впереді йдуть «молодий з молодою», за ними «весільні». Грає музика. Дві жінки переодягнуті, одна циганом, друга чоловіком. Кілька чоловік в жіночому одязі. Шум, гармідер, соромницькі пісні.

Перед вами перезва.

Більшість селян справляє весілля по старовині. Нового тут є одно—запис у Загсі. Але шлюб рахується, власне, дійсним не тоді, коли записується у сільраді, а коли піп перев'яже рушниками руки.

Одначе буває й інакше. Буває, що всі весільні обрядовість линається, як і була, але пона оминають. Ми, звичайно, обходимо тут ті випадки, коли беруть шлюб свідомі молоді, що своє весілля справляють не у сільбуді, де немає уже такої п'янки і де цілком панує червона обрядовість.

Із власних спостережень я вивів такі види шлюбу в сучасному селі.

1. Живуть «просто так», не в'ячаючись ні в попу, ні записуючись у загсі. Живуть рік, два, іноді кілька місяців. Іноді розходяться іноді «закріплюють» це співжиття в Загсі й у попу, іноді тільки у Загсі.

«Чоловік» і «жінка», а інакше їх не можна назвати, при таких шлюбах живуть надібно, жодна сторона у своїх батьків, спільного господарства вони звичайно, не мають. На селянській мові вони по старому линаються «парубком» і «дівкою».

Діти при таких шлюбах бувають рідко. У більшості роблять аборт. Часто діти спричиняються до того, що цей фактичний шлюб закріплюють уже «законом», тобто у Загсі й у попу, або як уже сказано вище, без опого. Законне «закріплення» таких шлюбів рідко гучно справляється, «весілля» з усім його ритуалом не буває.

2. Шлюб, який селяне називають «законом». Тут і запис у Загсі, тут і вінчання у попу. «Весілля» справляється як і в старовину. Печуть шинки, короваї і т. д. і т. ін. Само собою розуміється, що таке весілля під силу тільки заможнішим верствам села. Справляють його найбільш консервативні елементи. Хто побідніший, той обмежується Загсом та вінчанням у церкві, а стару обрядовість відкидає або цілком або частково, щоб весілля було «подешевше».

3. Шлюб «компромісний». Тут вінчання не буває. Але «молода» хоче відзначити «цей день» і прохає весілля. Тут є два відтинки: перший це коли «весілля» справляється своїм порядком з друзями, старостами, свашками і т. д., молодий їде за молодою «поїздом» з бограми; випивка тут на кілька днів; другий варіант—після запису у Загсі улаштовується «вечір». Перший варіант дуже рідко поки що трапляється. Другий частіше, особливо там, де помітно вплив міста, або якого-небудь заводу чи фабрики.

4. «Червоний шлюб»—це коли весілля провадять у сільбуді, чи хаті-читальні. Та-

кий шлюб улаштовують громадські сільські організації з метою пропатації нового побуту. Так дружаться члени партії, комсомолу, незаможники і дуже рідко середняки.

Тепер дозволю собі подати до цих моїх спостережень кілька ілюстративних фактів.

В селі, в знайомій мені родині, одружився син. Родина полунтелігента. Молодий служить у канцелярії Райвика канцеляристом, молода з робітничою, але заможною родиною. Жили «так» років зо два. Молода, як заперечують молоді, кілька раз «викидала». Місяць тому записались у Загсі, а тиждень тому молода переїхала до чоловіка.

Цікавився подробицями. Знаючи трох молодого й молоду, дивуюсь, чому саме вона зробила такий вибір. Бойка молодичка говорить:

— Вони побрались по любові!...

Інші молоді підтримують її.

— Тепер уже немає того, як колись!...

Але старі жінки незадоволено підбирають губи й говорять:

— Ота ваша любов і доводить до всього. Запанасть себе, а тоді розвід бере, на батькову та материну шню знову сідає...

Молодь регоче з того старого бурмотіння.

Другий випадок. Родина заможна, можна сказати куркульська, по своєму побуту напівміщанська. Женився син, але тут виникають різні «формальності»: син не хоче вінчатися у церкві. У батьків перешолох. Складається ціла родинна рада, куди включається на правах своєрідної «кооптації» близьких знайомих, як от жінка колишнього лавочника, дичиха, навіть із Харкова привезли якийсь авторитет в особі семипудової пеманки з Блабазу, яку мали вставляти, як важку гармату проти упертого.

Наступ новели з усіх боків. Прохала мати, прохав батько, прохала бабуса. Але парубішко твердив одно.

— Не хочу!...

— Чому не хочеш?...

— Не хочу! Мені соромно буде. Я цього нічого не визнаю.

«Важка гармачка» вквотала:

— Но, Колічка, в хороших сем'ях его не принято. А в тебя папа і мама хорошие.

— Ну що з того!.. А я не хочу!...

— Ну, подумай!.. Это ж комуністський брак! Это ж грех!..

Баба лзить у ногах:

— Онучку мій, ну як же я невінчану буду приймати у хаті? Ну як?...

Мати плаче, жінки сердито гомонять, а «гармата» гуде:

— А ти Колічка, ізделай так, бери ево не венчавшись. А потом повенчаешься... Хорошо?.... Он согласен так!...

Не знаю чи вговорили таки Колічку чи ні. Принаймні він одружився, а чи вінчався, то так ніхто мені й не сказав.

Рахую цей випадок вибіковим. Як уже було вище зазначено у куркулів «весілля» роблять по всіх правилах.

Буває трохи й інакше. Наприклад молодий служить у одній з друкарень Харкова. Вирішив женитися. Постав питання: чи вінчатися у церкві чи не вінчатися? Старі за

вінчання, молодий проти: «Будуть товариші сміятися!».

Цілий тиждень торгуються і парешті сходяться на компромісі: вінчання не буде, але весілля «як і у всіх добрих людей».

Буває ще й так. Приходить мати до дому, а діти вискакують назустріч і кричать:

— Мамо, а Параска пішла!..

— Куди пішла?

— Сказала, що їде до Петра!...

Мати до скрині, а вона порожнісенька, тільки дво світяться.

Мати лається, мати кричить, біжить на вулицю й розказує сусідам про «трапунок».

Одні співчують, другі регочуть.

Параска не вернулася!...

— Людоньки добрі, ну як же ото так! Вона ж у мене як лялечка!... Я ж їй цілий сувій полотна дарую. А вона собі вибрала такого поганого та до того ще й сліпого на одне око... Ну ви закрийте одне око! Ну подивіться! Ну який же вам світ здається!... От настали часи, прости господи!...

Молодь зараз у більшості вівання шлюбу вирішає сама. Старі чинять опір, але вони примушені уступатися.

Але є ще багато ненормальностей. Отож потрібна організаторська рука, побільше планової агітації.

Перед в цьому мають вести члени комсомолу та члени партії на селі.

П. С.

Від редакції. З метою дальшого висвітлення процесів, що спостерігаються на селі і в робітничих районах, що до шлюбних відносин—запрошуємо робітників на місцях надсилати до редакції «К. і П.» фактичний матеріал в цій справі.

Пленум міжнародного Бюро пролетарської літератури.

На початку березня в Москві відбудеться пленум міжнародного Бюро пролетарської літератури. Пленум має на меті підготувати між іншим матеріал для всевітнього конгресу пролетарських письменників, що гадають відбудеться в Москві в літку цього року.

На порядку денному пленума доклади: «Міжнародна і пролетарська література» (Луначарський), «Стан західно-європейської літератури» (Г. Каган), «Література СРСР» (А. Авербах), «Література Сходу» (Катайма) і організаційні питання (Валайтис).

В Муз. Т-ві ім. Леонтовича.

В середу 24 лютого відбувся загальні збори членів Харківської філії Всеукраїнського Музичного Т-ва ім. Леонтовича.

Інформаційний доклад про з'їзд вокалістів, що відбувся в Москві зробила на зборах пр. Малугіна. Далі був доклад пр. Туркельтауба про Всеукраїнський пленум Муз. Т-ва ім. Леонтовича, що відбувся в Києві. По докладу прийнята резолюція, яка вітає рішення пленуму і взяту ним організаційну лінію.

Щодо відчитних докладів секретарі Харківського правління т. Ткаченко і голова правління т. Козинський про діяльність філії—було обрано нове правління і ревізійна комісія.

Обрано правління в складі 11 осіб і ревізійна комісія.

Музика, кіно.

Музика й українська філармонія.

Всеукраїнський пленум музичного Товариства імені Леонтовича, що відбувся в Києві в кінці січня, самим фактом з'їзду великого числа делегатів з різних місць радянської країни свідчив про те, що на Україні стихійно росте музична суспільність. Такий її зріст повільно, звичайно, об'єктивним ходом речей. А саме, ясно визначилась величезна тяга робітничо-селянських мас до музики, як частин загальної культурно-освітнього руху мас. Разом з тим виявляється що далі й музична творчість молодих композиторів.

Вже одне це примушує думати про те, що треба мати в республіці організаційний центр, який направляє би стихію в належному напрямку. Властиво, такі центри вже є давно по лініях державній та громадській: відповідні відділи Наркомосвіти та Всеукраїнське музичне Т-во ім. Леонтовича, що існує вже більш, як 5 років, і що об'єднує велике число пайованих і пайкваліфікованих діячів української музики. Але кожний з цих центрів має свої власні завдання: Наркомосвіт — державне регулювання музичного життя, а Т-во ім. Леонтовича — громадську її організацію на допомогу державі. Звичайно, в межах єдиної організації, як от товариство Леонтовича, неминуха все ж якась диференціація. Бо кожна галузь музичного життя вимагає особливої, тільки їй потрібної і відповідної, організації регулювання.

В зв'язку з розвитком української радянської музики й появою, отже, власного матеріалу для виконання, і самих виконавців, в зв'язку з ростом музичних сил та музичних

потреб, постає питання — врегулювати виконавчу частину, тоб-то, поставити справу так, щоб суспільні вимоги що до музики задовольняти кращою продукцією в належній кількості, а виконавці, щоб мали змогу раціонально використовувати свої здібності на музично-споживчому ринку.

З багатьох причин і умов для нас це підтверджується ще одним моментом: потребою будувати музичне життя так, щоб створити якомога сприятливіші умови для дальшого розвитку української радянської музичної культури.

Отже, сама собою постає проблема організації української філармонії. Ця її заступництво належить все тому ж Т-ву Леонтовича, що й узяло на себе попередню роботу над обговоренням цього питання.

Від перших кроків залежить напрямок і вся діяльність такої організації і через те ми вважаємо за потрібне саме тепер коротко намітити бажані віхи майбутньої філармонії.

Ми уявляємо собі українську філармонію, насамперед, як самостійну організацію. Вона стане життєздатною тоді, коли матиме під собою тверду матеріальну базу. А цю базу вона здобуде тільки тоді, коли її організовано буде, як аматорське товариство. Коли б у нас не було своїх культурно-політичних та громадських завдань, на цьому можна було б закінчити. Але вже сказане вище примушує нас вимагати якогось ідеологічного контролю над діяльністю філармонії. Виписувати з-за кордону самих Петрі, Гальстона, Сігеті, Монте та інші світових гастролюючих — це добре й це дає деякі прибутки (коли вміло

й хазяйновито поставити діло). Однак, не що далеко не все, що нам потрібно. Відомі на весь світ таланти, звичайно, багато допомагають підвищенню музичної культури, а тим самим і росту нашої власної, але це вплив не прямий. Безпосередньо ж на розвиток музичної культури вплив можуть мати тільки взірцево створені умови побуту та музичного життя. Отже, далеко не байдуже, що і як робитиме філармонія. Як би вона, наприклад, бралася тільки за організацію гастролей європейців та московських артистів, то нас мало цікавила б сама ідея філармонії. Є Росія, що з цим ділом все ж якось управляється. Нам треба, щоб посувалася вперед, щоб розвивалася власна музична культура, щоб наші композитори знаходили виконавців, а ці останні — аудиторію. Тільки одне — гаятися за баринами — не може бути провідним принципом діяльності української філармонії. Це щирого співчуття не викликало б ні у кого. Ізза філармонії такого типу ніхто не став би захожуватись щось робити.

Через те нам треба, щоб контроль над художньою діяльністю філармонії, давши їй цілковиту господарчу самостійність, належав авторитетній музично-громадській організації. Такою організацією само собою, може бути тільки Т-во ім. Леонтовича.

Перспективи в українській філармонії значні: ринок широкий, є свої сильні симфонічні оркестри (Київ, Львів, Одеса), є музичні й вокальні ансамблі, оркестрові хори. Треба тільки вміло користуватись тим, що є, розумно доповнюючи чужим і витягаючи на світ нове.

І. ТУРКЕЛЬТАУБ.

Кіно у Німеччині.

Після імперіалістичної війни німецька кіноіндустрія заняла в Європі першорядне місце й далеко випередила траматір кіно — Францію. Німецьке кіновиробництво у три рази більше проти решти європейського кіновиробництва. Навіть проти Сполучених Штатів, що безперечно падають на всесвітньому фільмовому ринку, німецьке кіно має деякі свої переважні властивості.

Мистецьке оформлення кіно-картин у Німеччині своїм типом дуже відрізняється від картин американських. Технічна та промислова постановка кіно-справи у Німеччині теж відрізняється де-якими властивостями від Америки. І зараз Німеччина, перебуваючи в затяжній та гострій кредитовій та економічній кризі, безумовно, збільшує своє кіновиробництво: це пояснюється тим, що американські капітали дедалі все більшу участь беруть у німецькому кіновиробництві. Щоб охарактеризувати розмір німецького кіновиробництва, зазначу де кілька цифр. Число кінотеатрів у Німеччині досягає зараз 3.600. У самому Берліні близько 300 кіно, кожне на 350 місць, тоб-то по 33 берлінця припадає на одне місце в кінотеатрах. Щороку берлінські кінотеатри одвідують 40 мільйонів душ. Разом з розвитком німецької кіносекції зростає й німецьке виробництво картин. Величезний кіно-«Концерн» «Уфа» (Universum Film A. G.), що майже без перешкоди падає на німецькому фільмовому ринку, цього сезону готується випустити щось 60 фільмів: цифра значна навіть, як на американські концерни.

З цих картин багато є таких, що коштують по кілька мільйонів марок. Сполучені Штати держать у своїх руках 97% всесвітнього виробництва кінофільмів, і звичайно, Німеччина не може амагати в Америку, що до самої кількості. Отже Німеччина звертає особливу увагу на якість своїх картин. У німецькій кінемато-

графії визначилася ціла плеяда видатних режисерів та артистів, як от Любич, Мурнау, Фриц Ланг, Янігс та Конрад Вайдт та інші. Німецькі картини це окремі етапи розвитку кіномистецтва, напр.: «Нібелунги», «Каллігарі», «Кабінет докторів», та «Остання людина». Надто високо стоїть у Німеччині кінодекоративна справа: старанність виконання бут-а-фор, величезність обсягу та не аби яке мистецьке керівництво оформленням кінокартин не найважливіші властивості німецьких картин. Що правда, розвиткові німецького кіно перешкоджає чимало помилки — занадто перебільшеного підкреслювання цієї декоративності та бут-а-форських ознак в картинах, але останнім часом напрям мистецького розвитку німецького кіно безупинно випростується й наприклад, од «Нібелунгів» до «Останньої людини» пройдено велику путь. Уже у «Нібелунгах» ця старанність виконання декоративної сторони картини впадає в око. На маленькому прикладі зі сценою на мосту у «Нібелунгах» показано всю старанність і вишуканість роботи: ця сцена, що на екрані триває тільки півтори секунди, потребувала 7.958 годин спільної роботи архітектів, режисерів, теслярів, акторів, то-що.

Із кіноархівів у Німеччині особливо відомі Лені, Реріг та Пеллінг.

Далеко гірше стоїть справа з людським матеріалом у німецькому кіно: в Америці у підході до кіноактора склалася метода утворення для кожного актора вузького жанру, що найбільш відповідає психологічним та фізіологічним властивостям цього актора. Багатство такого класифікованого людського матеріалу дає змогу американцям досягти пайвищого реалізму у своїх картинах. У Німеччині ж, через те що вона бідніша та й через театральні традиції німецького кіно той самий актор бе-

реться до найрізноманітніших ролей, і як що таким чином і відзначилася де-кілька акторів, як от Янігс, Конрад Вайдт та інші, то всеж таки їх занадто мало, щоб усе навіть найменші ролі відправлялися майстерно. Тому німецьке кіно досі завжди користувалося зі сценою зосередження ігри на де-яких центральних персонажах. Зараз у цій ділянці починається ґрунтовні зміни, й у Німеччині уже почала організацію кіноактора по різних амплуа, користуючися з американського досвіду.

У Німеччині де-далі все більше мюля займають побутові картини, так звані «milieu», — фільми — картини з життя й побуту сучасного міста та різних його шарів, від великопанського життя до побуту люмпен-пролетаріату. Єдина влада, що її життя й побут не змальовується в кіно, — це пролетаріат. Але це звичайно зрозуміла річ: у країні, де кіно пристосовується до уподобання та інтересів дрібної буржуазії, інакше бути не може.

Цікава річ, що де-далі все більше політичного значіння надається «Великому Німцу» у Німеччині. Усі партії використовують кіно, щоб утворювати політичні фільми, особливо досягли успіху у цій ділянці праві партії, партії, що випустили торік цілу низку націоналістичних картин, як от «Фредерік Рокс», «Життя Бісмарка» і т. д., з виразною політичною тенденцією. Тепер те саме робить і радикальна буржуазія спільно з соціал-демократами. Їх картина «Вільний народ» зараз демонструється в Німеччині і обстоєть республіканські ідеали. Робітничка класа в Німеччині звичайно ще не може використати кіно на свою користь і тут їй дуже допомагають наші картини, що зрідка потрапляють до Німеччини. Нині у робітничих районах Берліну успішно йде радянська картина «Його заклик».

(Далі буде).

А. БАСЕХЕС.

Нові видання.

Джек Лондон. **ЛЮБОВ ДО ЖИТТЯ.** Оповідання. Слово. Київ. ц. 60 к.

Нещодавно у видавництві «Слово» вийшла збірка оповідань Джека Лондона, цього популярного і в нас американського письменника.

Для багатьох читачів, тих, що й раніше цікавилися творчістю Джека Лондона, хоча з руських перекладів, цей збірничок певно нічого нового не скаже, бо це ж оповідання, що видавалися і перевидавалися не раз уже руською мовою, у повних збірниках творів і в окремих книжках.

Та проте для багатьох читачів, сподіваємось, збірничок буде приємною повинкою, а ще багато з молоді тільки щойно починає знайомитися з чужоземними авторами. А Джека Лондона треба так знати, щоб його читати. Бо ж ні в кого з наших письменників Америки чи то Європи не знайти оповідань про нових кондот'єрів—шукачів золота, мандрівників на Клондайк, Каліфорнію, про оголену до краю боротьбу за життя з природою, про міцних, повних багаторого, часом може навіть емоційного сиритання життя. А його оповідання, де так любовно малюються звірі—чи знайти щось подібне в наших письменників (Ми минаємо його повісті й романи, де розгортається життя ріжних верств американського суспільства й точється класова боротьба, хоча й тут, не дивлячись на появу цілої низки книжок з цієї серії—творчість Д. Лондона займає надто певне місце).

Оголосившись лише пошкодувати, що досі з його творів видано укр. мовою надто замало. (Залізна п'ята—роман, Застрайкував—невеличка збірка оповідань).

В новому збірничкові «Любов до життя»—найкращим оповіданням є «Рудий вовк». Оповідання про собаку, що виріс у Клондайку і якось відбившись від свого хазяїна Скіфа Міллера пристав до чужого двору і там заприятелював з його мешканцем, постом Вотом Ервіном. Джек Лондон надзвичайно майстерно передає цілу драму «Рудого вовка» коли Скіф Міллер, мандруючи, випадково зайшов до Ервіна і там побачився з собакою. «Рудому вовкові» треба було вирішити з ким далі. Чи лишатися з Ервіном чи вертатися в Каліфорнію з Міллером, до якого він мав велику приязнь.

Оповідання захоплює. Інші зі збірника: Любов до життя, Зустріч, Шляхом полярного сонця—читаються з меншою цікавістю, надто розтягнуті.

Переклад Н. Дубовської, за редакцією А. Ніковського не можна сказати—гарний. Чимало стрічається невдалих зворотів і слів. Особливо в першому оповіданні—Любов до життя. Наведу де-які з них: Йшли зігнути, сильно виставивши плечі (стор. 5); і перший, наламутну брижеші річку... (стор. 6); подав свій клунок ще далі на ліве плече та й пошкунтигав узбіччям додолу (Ще значить вниз, в долину) (стр. 9); не було нічого, крім сірого моря моху, подекуди припиненого сірим скелями (стр. 14); ні жаби, ні робачи не ведуться так далеко на Півночі; але раз очутило його щось таке (стр. 25) і т. д.

М. Г.—УК

Софія Левитина. «Етапи». Рассказы. Госиздат Украины. Харьков, 1926 г. Цена 1 руб. 15 коп.

Якби розумний чоловік сказав, що кожна людина за своє життя може написати один добрий фейлетон і один хороший вірш. Ну воно й прекрасно було б, коли б ото людина й обмежилася цим. Але ніколи як нападє її письменницька сверблячка, то не знаєш кому пітиє видавництву, чи читачеві.

Отака самісінька письменницька сверблячка, мабуть, напала й на Софію Левітину, що ДВУ випустило оце її книжку оповідань.

Назвати ці оповідання художньою літературою нияк неможна. Це не більше й не менше, як сурогати, маргарини. Це не художня література, а якась «дешевка» у всіх зміслах, в дузі колишньої бібліотеки Горбунова-Посадова що звалася «Малім ребятам». Бувають прекрасні, художні плакати, що можуть захопити. Та не можна цього сказати про оповідання С. Левітиної.

Всі герої комуністи в неї обов'язково сахаринові, солодечкі цукерки, або святкові розмальовані пиріжки. Всі селяне-герої повстанці, обов'язково повинні бути (навіть у 1917 році) свідомими комуністами. І ці герої обов'язково перемагають і «добро торжествує над злом». А бандити—це ж такі дурні, такі божі блудки, що їх можна в човні везти і кожен маленький хлопчисько їх за нас водить. Вони обов'язково хлипають, кровивлять, всесебе гвалтують, всіх б'ють і своїх і чужих.

Звичайно, художня річ має переконати читача художньою правдою, а не маргариново-сахаринською гінерболою, особливо білими пилками шитою.

Та ось маєте приклад такого плакатного героя-бандита з оповідання «Волчица»: «Атаман Гордієнко был браво, «козак» и очень любил водку и девок. И еще любил атаман Гордієнко острой палкой ударить по чьей-либо (підкр. «сюди мов Ю. М.») шее, срезать голову, как спелую тыкву и смотреть как бьет протуберанцами алая кровь».

Бачите—це атаман Гордієнко, а якийсь іншійстор, хуже славнозвісного Нерона. Розмовляє цей атаман теж про те саме, що й робить: навчає своїх друзів рубати голови і справляти інші хижацькі маніпуляції. Він обов'язково гвалтує всіх, без виключення, селянських дівчат. Але йому вже й це наобридло бо:

«Все, что полагается сделать храброму атаману, было сделано: евреи вырезаны, лавки и дома разграблены, девки изнасилованы, крестьяне обобранны».

І ось захопився йому мати ще одну найкрасивішу в селі дівчину Ганку, що втіла в лас... Далі на цьому будуватиметься сюжет, і дія йде як в оперетці, або музичній комедії. Бо навіть буафорія в героїв опереточна й поводяться вони все не так, як їм говорить логіка...

До речі хотілося б кілька слів сказати про мову й колорит села, що про нього пише автор. В цих оповіданнях немає «живого» селянина, тут якісь дядьки, «пейзани», що говорять приміром, так: «ешшо», «чиво», «што», і т. д., а над усім цим владя Петлюри. Так ніби Петлюра не провінціальний герой, а якийсь велетень, що й на Марсі була його влада.

Ось ще приклади, як цей автор олягає наших «пейзан», що живуть «под развесистой клюквой». До атамана Гордієнко прийшла Ганка:

«Смеялась Ганка, толкала незаметно бокал, лила вино на сарафан». (Стор. 66).

Може думаєте це випадкова помилка, так маєте на другій (67) сторінці:

«И наваливается трузным телом, сарафан ее разрывает».

Чим не опереточні герої? Я не хочу наводити прикладів, як подає діалог цих самих малоросійських «пейзан» авторка.

— От больших... Жди...—вскрикивает быстро, сильная хохлушка Акулька—мазильщица... (Стор. 64).

Може ви чули коли у «ахаллов» таке ім'я Акулька—я не чув.

Був ціл збірці оповідання й вишного татунку. Ось приміром, ескан. «зарисовки», що звуться «На грядках», є лебуть курортного, де

спочивають робітники. Але це зовсім не оповідання, це зібрані до купи жіночі, або просто, бабські плітки. Автор смакуючи подає їх читачам:

«Она—эротоманка... Женщины ее презирают, а мужчины над ней смеются, так как она не может ни одного дня прожить без них» і т. д. (Стор. 94).

— Но у меня ни к кому нет полового влечения...

— Врешь... Врешь... По этому и краснеешь... Стыдись ты боишься правды... (Стор. 78).

— ...Основа и сущность всякой «любви» между мужчиной и женщиной—это половое влечение фи-з-и-о-ло-гич, мой друг!... (Стор. 77).

Але для прикладу треба було б виписати майже половину оповідання. Та годі і цього щоб довести, що автор уміє збирати плітки і вкладає в уста дієвих осіб трафаретні дурні діалоги.

Ще не можна не згадати такого оповідання як «Небо молчало». Це збите, мелодраматично-сентиментальне святкове оповідання. З тих оповідань, що колись містилися в «пасхальных» числах руських журналів для обивателя.

Тільки там ніколи були «святочные рассказы» і талановиті, а оповідання «Небо молчало» таке, що соромно й читати його на восьмому році революції. Зміст такий: Уля Зайченко, донька бідних батьків, підчас голоду жебрачить на вулиці. А дома вігчим і мати і кілька голодних дітей, менших за неї—дванадцятилітню Улю. Одного ранку вігчим поніс на цвинтар хворого, що був при смерті, Серьожку і там ніби зарізавши його, поховав. Лишень все «одно шморе». Уля жебрачила якось на вулиці в місті і заснула ну й ясно, мов у сні, якась жінчина спитала хто вона і... «потом торопливо роется в корзинке, сует Уле в руки сверток за свертком, поднимая подол ее юбочки»:

— «На, бери. Неси маме... Я получила паек на Пасху»... (з великої літери. Ю. М.).

Вже хотіла в хату вбїгти Уля радісно, коли почула за дверми, що про неї вігчим розмовляє:

— «Все правдо помирать ей... Так лучше уже себя спасем... Скажу, что в город пошла и домой не вернулась... Всякий поверит... Уля стоит в сенях у стены и еле дышит: — Зарежет!..»

Она видит перед собою уже поз... (Стор. 189).

Той самий ніж, що ним вігчим зарізав Жучку і, мабуть, Серьожку. Тоді Уля покляла під дверима пайок «для мамі» і сама почала тікати як ото в казці, «хлопчик з мезинчик» від велетня страшного. Ну, куди ж їй іти у свиту ніч, як не до церкви. Зайшла в церкву, а від батюшки вона чула, що така, як вона, врятується в церкві. Вона побачила божу матір з дитиною і їдає проти неї. Вже на світанку проснулася, напівзамерзла:

«Подползает к иконе и детским мутным взглядом глядит в плоское освещенное лицо над нею... Она молилась, молилась... Ее так учили. Детская душа ее полная страха и страдания, молила небо... Иосифали последние силы, и стелили в слезах и мольбе. Распростерлась ниц. Опустилась отяжелевшая голова на иссохшие стебли рук, протянутые по земле к небу... а сердце ребенка все еще верит, все еще молит».

Молит небо о спасении жизни. Утром церковный сторож нашел у иконы божьей матери застывший труп Ули. (Стор. 191).

Ех, тов. Левітіна, спізналися ви років так на п'ятнадцять з вашою «божою матер'ю» та «распростерлась ниц».

Але нехай дарує мені й читач, що я навів такі довгі цитати—хотів показати йому, як тепер буває пишуть письменники.

Можна ще багато про що говорити. Про те, що автор не гаразд справляється з руською мовою. Про трафаретні порівняння і примітивні, часто вживані, речення з дієсловом на кінці, про те, що пісня «Дивлюсь я на небо» не співають хором, не дует, і короводів «возле костров» на Україні не «водять» і ще багато багато де-чого, та це вже порівнюючи дрібницю. Ще треба лише зазначити, що двох третів оповідань зі збірки «Етапы». Напр. «На Днепре» «Венкет» можна перерахувати з валовленням, але це не окулає все ж таки збірника в цілому.

Ю. МАТОНЬ

Криза української літератури.

(Лист з Москви).

Цими днями тут відбулася цікава літературна вечірка в клубі ім. Т. Шевченка. Це—диспут за доповіддю Костя Буровія на тему: «Криза української літератури».

Слухачів зібралась повна аудиторія, більшість—студентська молодь.

К. Буровій робить доповідь про наслідки дискусії на Україні і переходить до оцінки літературної продукції минулого року. Тут він заявляє, що видатного літературного факту за минулий рік ми не маємо. Тичина та Хвильовий цього року нового не друкували. Решта ж поетів нересивують барабанні або дореволюційні мотиви. Відсутність літературних фактів і привела до дискусії.

Наші письменники по бідності не володіють в належній мірі формою й не творять, а «пашуть»—без горіння, без патосу.

Утворення сприятливих умов для творчості, серйозна праця над формою, творчий патос, виведуть літературу з цієї кризи.

Доповідь К. Буровія викликає гарячу дискусію. Першим виступає Г. Коляда з низкою обвинувачень на адресу доповідача. Але тут треба спочатку зазначити, що Коляда, посварившись з Сімом, з приводу гонимого, рішив заснувати в Москві нову літературну організацію. Кликнув Буровія, а той хоч і не сімовець, не дав своєї згоди. Тоді Коляда погодився з відомим Валайтисом і заснував при ВАНПґу українську секцію, в яку вступили лише сам Коляда та кілька «мертвих душ», що й прийшли з ним на диспут для «фасону». Треба сказати, що до останнього часу Коляда виступав проти ВАНПґа. Так от цей «лідер» укр. секції ВАНПґу Гр. Коляда й каже, що Буровій зкладає програм Валайтиса, а Валайтис—це академік, це—дрібно-буржуазна література, проти якої він хоче боротись. Далі Коляда робить наскок на Тичину за «Літературним авангардом» Поліщука.

Після Коляди виступає С. Валайтис, що називає Буровія українським «воронським» поетом, наводить довгі цитати з Хвильового, Лупатарського й інших. І кінчає тим, що він обіцяє теж виступити проти Валайтиса.

На це Валайтис дістав гостру відповідь від білоруського поета з «Маладзінка» В. Дубовки, який докладно розповів про політику ВАНПґу щодо української та білоруської літератури. Тов. Дубовка—добрий оратор, його гумористична характеристика Валайтиса часто викликає гучні оплески аудиторії.

Далі виступає низка студентів, що поділяють позицію доповідача, часто звертаються до віршів Коляди про класет: «це жак якийсь, а не поет», а ви ще видаєте це за пролетарське мистецтво».

Проти Коляди й Валайтиса виступають і сімовці. В. Гадзіньський додає, що криза сучасної літератури може бути визнана, лише як криза росту.

Хтось з Укрескції ВАНПґу виступає й кричить, що «мене поранено на горюхавській війні», а тут ще Валайтис. «Фракція» Коляди підтримує цього «орателя».

На закінчення К. Буровій торкаючись між іншим виступу Г. Коляди зазначає, що ми всі добре знаємо його виборки і серйозно до них ставитись не можемо: невідповідальні виступи Коляди ніякої шкоди українській пролет. літературі не зроблять.

О. САДОВСЬКИЙ.

Журнал «Наука на Україні».

Укредовіація, бажаючи ознайомити широкі кола українського суспільства з організацією та ходом наукової роботи на Україні починає видавати журнал—двохмісячник «Наука на Україні». Де-яке місце на своїх шпальтах журнал даватиме й для інформації про наукове життя інших країн і про останні досягнення всесвітньої науки. В план журналу входять статті принципового харак-

Шахи й шашки.

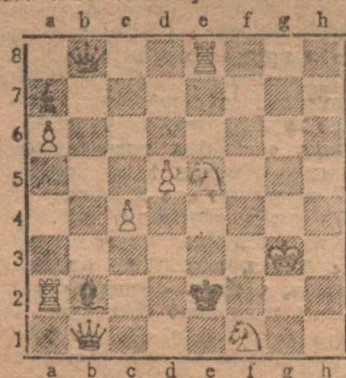
За редакцією І. Л. Пилипюцького.

Ч. 8. 28 лютого 1926 року.

Умовні значки фігур: Кр—король, Ф—ферзь, Т—тура, С—слон, офіцер, К—кінь, п—пішак.

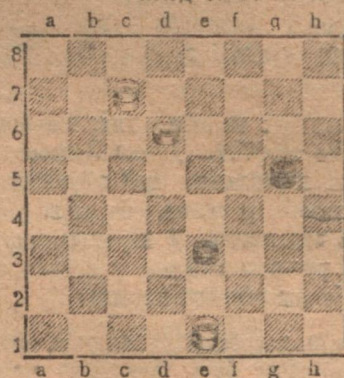
Завдання ч. 8. Е. І. Куббеля.

Етюд ч. 8. А. Н. Нішіна.



Білі—Крg3 Фb1 Та2, е8 Ке5, f1 п. а6, с4, d5. (9)
Чорні—Кре2 Фb3 Сb2 п. а7. (4)

Мат за два ходи.



Білі—Дg5, е1 ш. d6 (3)
Чорні—Дa3, ш. е3, (2)

Білі виграють.

Партія ч. 11. Скандинавська.

Відграно на міжнародному турнірі у Москві 1925 р.

Білі—Д-р Ф. П. Богатирчук (Київ).

Чорні—І. Л. Рабінович (Ленінград).

1. е2—е4 d7—d5
2. е4: d5 К g8—f6
3. d2—d4 К f6: d5
4. К g1—f3 С e8—g4
5. е2—с3 е7—с6
6. К b1—d2 К b3—d7
7. С f1—c4 е7—е6
8. К d2—e4 С f3—e7
9. К e4—g3 К d5—b5
10. С c4—e2 0—0
11. 0—0 Ф d8—e7
12. h2—h3 С g4: f3
13. С e2: f3 Т e8—d8
14. Ф d1—e2 Т f8—e8
15. С c1—e3 е6—e5
16. Т a1—d1 е5: d4

17. С e3: d4 С e7—g5
18. С d3—e4 К d7—f6
19. f2—f4 К f3: e4
20. К g3: e4 f7—f5
21. Ф e2—h5 f5: e4
22. Ф h5: g5 Т d8—d5
23. Ф g5—g4 Ф c7—f7
24. f1—f3 е4—e3
25. Т d1—e1 К b6—c4
26. С d1: g7 Ф f7: g7
27. Ф g4: c4 Ф g7—f5
28. Ф c4—g1 Кр g8—f8
29. Т f1—f3 h7—b5
30. Т f3—g3 Т d5—e5
31. Т e1: e3! Чорні здалися.

1. Найпростіше. Коли білі спробують удержати свого пішак, чорні матимуть вільну гру фігур і сильну атаку.
2. План білих—перешкоджати чорним звільнитися хвостами c6—c5 і e4—e5, а також ліквідувати С g4.
3. На c6—c5 білі зіграють d4—d5, після чого c6—e5 кінць білих твердо стане на f5.
4. Цікаве пожертвування пішака. Чорні не можуть брати его з-за 20. С f6: d1 21. f: d1 С: g3 22. Ф g4: g5 і у білих непереможна атака.
5. Краще було 24... К b6—d7. Цікава комбінація була у білих на 24... К b6—c4 25. С d4: g7 Ф f7: g7 26. f5—f5! Ф g7: g4 27. f6—f7+ і білі виграють якістю.
Київський маєстро прекрасно провів партію.

Партія ч. 12. Еудапештська оборона.

Відграно на міжнародному турнірі у Гастінсі (Англія) у грудні 1925 року.

Білі—А. Альохін.

Чорні—Д-р Зейтц.

1. d2—d4 К g8—f6
2. c2—c4 е7—e5
3. d4: e5 К f6—g4
4. e2—e4 К g4: e5
5. f2—f4 К e5—c6
6. С c1—e3 С f8—b4+
7. К b1—c3 Ф d8—e7
8. С f1—d3 f7—f5
9. Ф d1—h5+ g7—g6
10. Ф h5—f3 f5: e4

11. С d3: e4 С b4: c3+
12. b2: c3 0—0
13. С e4—d5+ Кр g9—h8
14. К g1—h3 d7—d6
15. 0—0 С c8: h3?
16. Ф f3: h3 Ф e7—d7
17. f4—f5 g6: f5
18. Т a1—b1 f5—f4
19. С e3: f4 Ф d7: h3
20. С f4—e5+ Чорні здалися.

Невеличка але дуже гарно розіграна білими, партія. На цьому турнірі, як бачимо, Альохін і Ейдмар поділили 1 і 2 місце.

ХРОНІКА. Закінчилось попередній міжгуртківний шаховий турнір. З 42 гуртків, розбитих на 6 груп, 12 гуртків-переможців складають нову групу А, а дальші 12 гуртків групу Б. Ці групи розігрують між собою звання найкращого гуртка м. Харкова.

теру, присвячені проблемам наукової роботи на Україні і в Радянському Союзі, стислі статті про останні новини й новітні досягнення в окремих галузях науки, різні інформаційні замітки, хроніка наукового життя, бібліографія, офіційний відділ тощо.

Перше число цього журналу вже майже виготовлено до друку. Вступну статтю написав проф. Івгореким, далі йдуть статті Ко-

валевського, Соколовського, Янати, Паладіна, Дубровського, Тутковського, Бузескула і інших. Крім статтів в першому числі буде вміщено велику інформацію про роботу Української Академії Наук, звіти про роботу різних дослідних установ, звіти про наукові командировки, матеріали до ювілею проф. Рубашкіна та Білоусова, наукові новини, бібліографія і т. п.